

Kronika

Ingen vet vad dagens lamm menar med sin liberalism, men Lars Fimmerstad hoppas att ulen sätter smak på köttet.

Tänk om vänsterns Europa blir fint?

En spöke går genom Europa – liberalismen. Liberala Svenska Dagbladet konstaterar på sin ledarsida att alla numera är liberaler. Samtidigt avfärdar den de flesta andra föregivna liberaler.

Den franska, för att inte säga globala vänsterns huvudfäste Le Monde Diplomatique trumpetade i höstas när den globala finanskrisen härjade som mest om "de nyliberala dogmernas skeppsbrott". Triumfen surnade allteftersom den globala finanskrisen inte urartade till den apokalyps man hoppats på. Nu ställs i stället sorgesamma frågor som: "Är vi dömda till liberalism?"

*Den som tar ordet
frihet i sin mun är
libertarian, vilket idag
är samma sak
som libertin.*

Vänstern, som antagligen också är liberal numera, har tvingats skapa en särskild liberal *bête noir* – "nyliberalismen" – för att

inte ådra sig anklagelsen att inte vara liberal. Nyliberalismen är visserligen en lika diffus fantom som liberalismen. Men när man skäller på liberalismen är den ny.

Som gammal liberal gläds jag emellertid åt att så många åtminstone vill ikläda sig liberalismens fårakläder oavsett vilka auktoritära vartagssar som än döljer sig under den oskuldsfulla ulen. I längden måste det vara svårt att posera med ett yttre liberalt sken utan att det färgar av sig på det inre.

S snart kanske vi till och med får liberala feminister. Dessa, som just trumfat igenom den bisarra prostitutionslagen, får väl tills vidare räknas in bland de efterslätrare för vilka liberalism är det samma som thatcherism, knarkpropaganda och pornografi. För tio år sedan tänkte vänstern på dåliga fruntimmer när den hörde ordet liberalism. Nu står även vänstern inför ett liberalt genombrott i Tony Blairs efterföljd.

Dessvärre innebär den ökade populariteten för läpparnas liberalism endast en devalvering av begreppet. Det har idag ungefär samma innebörd som det numera helt omoderna begreppet frihet. Ingen svensk politiker skulle idag förespråka frihet. Väljarna vill inte ha frihet, de vill ha Mamma Stat att ty sig till och gnälla till sig godis från.

Frihet är det värsta ting som finns all världen kring. "Frihet för vem?", säger man och skrattar bittert. "Fritt fram", heter det beklagande numera om något politiskt beslut av misstag skulle öka medborgarnas kringskurna frihet på någon punkt. Den som tar ordet frihet i sin mun är libertarian, vilket idag är samma sak som libertin.

Observera att jag säger väljarna, inte folket. "Folket" är också ett obsolet begrepp. Folk i pluralis är ännu värre, det för tanken främst till balkanska eller afrikanska mördarband. Nivelleringen i Sverige – förlåt, jämlikhetssträvandena – har fått till resultat att samtidigt som nästan alla blivit enkelt folk, utom en handfull penningfurstar, har folket promoverats till tittare och konsument. Vart fjärde år gästspelar det också som väljare innan det åter relegeras till maktlöshet. Av de gamla politiska honnörsorden är det i Sverige endast jämlikhet som står sig i alla väder. Jantelagen rår inga verbala modesvängningar på.

Vilka begrepp kan tänkas vara på väg att bli honnörsord? En gissning: Europa har från att vara ett skällsord genomgått en långsam utveckling mot i det närmaste rumsrenhet. Från att ha varit ett ord som endast gouterats i överklassens salonger kan det nu snart utan grimascher tas i åtminstone socialdemokratiska munnar. Ett geraderat tips: Europa kan bli ett riktigt hyggligt begrepp snart.

14 januari 1999

LARS FIMMERSTAD

Den röda skörden

Holzer dunkar inte fast sanningar om realkommunismen i sin analys. Folke Schimanski finner det sympatiskt.

För några år sen utbröt en häftig debatt om Daniel Goldhagens bok, där han pekade på den historiska bakgrunden till den tyska antisemitismen och dess ödesdigra verkningar under tredje riket. Samma sak har skett med den av fransmannen Stéphane Courtois redigerade "svartboken om kommunismen", som kommit ut på flera språk och nu väntas i svensk översättning. Båda böcker presterar ganska platta och onynerade teser, som luktar 50-tal.

Modern historia

Jerzy Holzer
Der Kommunismus in Europa. Politische Bewegung und Herrschaftssystem
Fischer Verlag, 1998

Till en annan kategori hör en cirka 250-sidig bok om kommunismen på tyska. På ett begränsat utrymme har den polske historikern Jerzy Holzer, professor i samtidshistoria vid Warszawauniversitetet, tagit sig före att överblicka realkommunismens historia från tiden för den ryska revolutionen till efter 1990. Här finns inga sifferjämförelser beträffande offren för brun respektive röd diktatur. Pol Pot lyser helt med sin frånvaro, då Holzer koncentrerar sig på det europeisk-sovjetiska rummet.

Holzers framställning präglas av lidelsefri saktighet och han överlåter indignationen åt läsaren. Den ryska revolutionen skildras med en mentalitetshistorisk ansats. Att Lenin och hans gelikar följde revolutionens och våldets väg blir mera förklarligt, när man ser hur inneboende och accepterat våldet var på den tiden och i det samhälle det handlar om.

Många bejakade våldet

Till skillnad från Kristian Gerner (i sin Leninartikeln i senaste numret av Populär historia) ger Holzer inte bolsjevikerna, en minoritetsgrupp av yrkesrevolutionärer inom den ryska socialdemokratien, monopol på våldsfilosofin. Även socialrevolutionärerna, som Lenin bejakade alltmör, bejakade våldet som handlingsväg.

Man får komma ihåg, att det inte fanns några legala alternativ till tsardespotin, all reell opposition

Citatet

Flygbombningar allena leder mycket sällan framåt. Det var inte bombningar av Dresden, Berlin och Hamburg som besegrade Hitler och befriade Europa. Efteranalysen av deras effekter gav helt andra resultat. Och i efterhand vet vi att de amerikanska bombningarna av Nordvietnam var politiskt kontraproduktiva.

- Carl Bildt i DN 10/1

FOTO: PRESSENS BILD

Fyrtornet och släpvgonen. Chrusjtjev gav kommunismen ett mänskligare ansikte, vilket inte avhöll honom från att krossa upproret i Ungern. Få av hans protegéer har överlevt – till vänster ett undantag.

var illegal. Det första världskriget, och den atmosfär av likgiltighet för mänskliga offer det skapade, gjorde sitt till för att göra våldet accepterat, som alla krig. Det är en annan sak om vi accepterar det.

Under Stalin vände sig det röda våldet alltmera inåt. Den tyske DDR-forskaren Hermann Weber menar att man kvantitativt kan belägga, att det kommunistiska systemet förintade flera kommunister än dess fiender gjorde. En biverkan var som bekant den sovjetiska arméns svaghet inför nazitruppenas angrepp 1941.

Hermann Weber menar att man kvantitativt kan belägga, att det kommunistiska systemet förintade flera kommunister än dess fiender gjorde.

Men självförstörelsen stannade inte inom Sovjets gränser. En bidragande orsak till att spanska inbördeskriget vanns av general Franco var enligt Holzer att Moskva kallat hem ryska militära befälhavare från den spanska fronten för att deporteras till Sibirien eller avrättas utifrån vanvetiga anklagelser.

Efter andra världskriget upplevde östkommunisterna en annars aldrig uppnådd popularitet efter segern över nazismen, men snart kom den grå vardagen och det kalla kriget. 1953 var en positiv milstolpe i systemets historia: då slutade det excessiva våldet. Holzer berättar, att när den avsatte Kaganovitj ringde till Chrusjtjev och gråtande bad för sitt liv, fick han ett gapskratt till svar. Kaganovitj levde ännu i det förgångna...

Sedan slog terrorn i östblocket in på en mera sofistikerad väg. Ett undantag var den blodiga uppgörelsen med ungererevolutionärerna och avrättningen av Imre Nagy för "för-

räder", då ju den annars milde Chrusjtjev satt vid makten. Men inte ens räfsten i Tjeckoslovakien 1968-69 kan jämföras med de skenrattegångar, som ägde rum i östblocket under de första efterkrigsåren, sådana som Slånsk-processen.

Svarta metoder hjälpte inte

En stor del av boken handlar om realkommunismens långsamma marsch mot sönderfall. Det enda som syntes kunna rädda systemet var att tillämpa metoder, som inte innefattades i det marxistiska budskapet: Från ekonomisk liberalisering, decentralisering och uppsättandet av kapitalistiska vinstprinciper, till "svarta metoder" som nationalism och antisemitism. Inget hjälpte.

Ett intressant undantagsland är Ungern. Där skördades märkbara framgångar med liberaliseringen av planekonomin, den var till befolkningens fördel. 1989 var Ungern också det land som mest friktionsfritt gled över till fri marknadsushållning och parlamentarisk demokrati. (I dagens läge synes det ekonomiska läget för många ungrare faktiskt vara dystrare än före 1990.)

Anakronistisk Goldhagen

Orsaken till att Goldhagens bok blev så omtalad var att den var anakronistisk: Den visade bara hur långt den övriga – och seriösa – forskningen om nazismen och förintelsen nått. Läget är inte det samma för exmaoisten Courtois' indignationsbok. Det återstår en hel del förklaring och analys av historiskt källmaterial för att den historiska forskningen om realkommunismen ska hamna på samma kvalitetsnivå som den om den bruna terrorn. Ett exempel på källproblemen finns i Holzers egen bok: En uppgift tagen från Robert Conquest att omkring 14 miljoner kulaker mördades under början av 30-talet. Mer aktuell forskning har reducerat siffran till ungefär hälften, vilket är illa nog. Men Jerzy Holzers lilla bok anslår rätt tonläge.

FOLKE SCHIMANSKI